

УДК 330(476):94(470)«1914/15»

М.Я. Сяменчык, праф., д-р гіст. навук (БДТУ, г. Мінск)
**ЭКАНОМІКА БЕЛАРУСІ Ў ПАЧАТКУ
ПЕРШАЙ СУСВЕТНАЙ ВАЙНЫ (1914-1915 гг.)**

Да вайны пяць беларускіх губерняў – Віленская, Віцебская, Гродзенская, Магілёўская і Мінская, у тым ліку іх эканоміка, былі цалкам інтэграваны ў Расійскую імперыю. Асноўным заняткам падаўляючай большасці насельніцтва з'яўлялася сельская гаспадарка. У яе звароце знаходзілася каля 18 млн дзесяцін зямлі.

Асноўнымі культурамі раслінаводства ў Беларусі з'яўляліся жыта, авёс, ячмень, пшаніца, гарох, бульба, лён і інш. Збожжавыя культуры раслі лепш на надзельных землях. І наадварот: зборы тэхнічных культур былі большымі на прыватнаўласніцкіх землях. Наогул, ураджаі ўсіх культур набылі тэндэнцыю да павелічэння. Але па ўраджайнасці збожжа Беларусь яшчэ адставала ад многіх рэгіёнаў імперыі. У той самы час мясцовыя пасевы бульбы складалі 17,2 % ад усяго бульбянога поля еўрапейскай часткі імперыі.

Беларусь належала да рэгіёнаў з развітой жывёлагадоўляй. Да 1913 г. статак буйной рагатай жывёлы складалаў 2 533, 4 тыс. галоў; свіней – 1 644,8 тыс. галоў, авечак (у панскіх гаспадарках) да 1 877,3 тыс. Колькасць рабочых коней складала каля 1 367, 4 тыс. галоў.

Малочная і мясная жывёлагадоўля, ільноводства, а таксама вытворчасць бульбы і збожжа для іх перагонкі ў спірт, уяўлялі сабой галоўныя напрамкі развіцця сельскай гаспадаркі. Асноўная частка прадукцыі ішла на патрэбы мясцовага насельніцтва. Разам з тым, дзякуючы адносна развітой сістэме чыгуначнага і рачнога транспарту, частка прадукцыі паступала на ўнутрырасійскі і знешнія рынкі.

Па аб'ёме валавай прадукцыі і працоўнай занятасці прамысловасць Беларусі саступала сельскай гаспадарцы. У 1913 г. тут працавалі 1282 цэнзавых прадпрыемстваў і 98,5 тысяч саматужных і рамесных майстэрань. Колькасць буйнейшых прадпрыемстваў з 500 работнікамі складала 11; а больш 1000 – 5. Тытунёвая ў Гродна, запалкавая ў Мазыры і Пінску і іншыя фабрыкі належалі акцыянерным таварыствам. Фабрыка «Дзвіна», трамвай і электрастанцыя ў Віцебску, ткацкая фабрыка ў Дуброўне і іншыя належалі іншаземным прадпрыемствам. Асноўнымі галінамі вытворчасці былі харчасмакавая, дрэваапрацоўчая, папяровая, запалкавая, цагляна-шкляная, тэкстыльная і гарбарна-абутковая.

У цэлым, з пачаткам XX стагоддзя эканоміка Беларусі, як і ўсёй Расійскай імперыі, паспяхова развівалася.

Распачатая ў ліпені 1914 г. Першая сусветная вайна прыпыніла гаспадарчы ўздым. У прыватнасці, у Беларусі сувязі з мабілізацыяй мужчын у армію яе эканоміка пазбавіліся значнай колькасці рабочых рук. Гэтая ж праблема ўскладнілася ў сувязі з прыцягненнем жыхароў да працоўнай павіннасці. У раёнах, якім пагражала акупацыя, знішчаліся пасевы, лясы, запасы харчавання і фуражу. Шмат жывёлы, якая пераганялася ў тыл, загінула ад недагляду і адсутнасці кармоў. Эвакуацыя прадпрыемстваў таксама прайшла няўдала.

Забарона продажу гарэлкі абумовіла скарачэнне пасеваў бульбы і закрыццё бровараў. Пагоршылася паступленне ў вёску кос, сярпоў, сякер і іншых прылад працы. Узрос кошт найму парабкаў і г. д. Зменшыліся аб'ёмы таварнай прадукцыі і дзейнасць рынку. Асноўным абавязкам аграрнага насельніцтва зрабілася умацаванне абароназдольнасці арміі. З гэтай нагоды ў пачатку вайны тут адбыліся рэквізіцыі харчовых прадуктаў, фуражу, коней, іншай жывёлы.

З пачаткам вайны мясцовая прамысловасць таксама адчула недахоп працоўных рук, сыравіны, запчастак і адрэагавала на гэта закрыццём 20% прадпрыемстваў (бровараў, цагляна-кафельных, папяровых) і скарачэнне вытворчасці іншых, не звязаных з абаронай. У той самы час на ваенныя патрэбы сталі актыўна выкарыстоўвацца магутнасці мясцовых тэкстыльных, тытунёвых, запалкавых, маталаапрацоўчых фабрык, а таксама лесапільных заводаў, усяго 217 прадпрыемстваў. Прадукцыя гарбарных майстэрняў мела вялікі попыт, але яе вытворцы адчувалі недахоп сыравіны. Патрэбы фронту ў боепрыпасах, адзенні, абутку і інш. абумовілі размяшчэнне заказаў сярод мясцовых прадпрыемстваў і рамесніцкіх майстэрняў. Агульнарасійская грамадская ў асобе земскіх і гарадскіх самакіраванняў стварыла адмысловую арганізацыю па забеспячэнні арміі – Земгар. Менавіта тут, у прыфрантавой Беларусі створаныя ім прадпрыемствы ладзілі вытворчасць ваеннай прадукцыі. Агульная колькасць працоўных, занятых у прамысловасці, на абаронных прадпрыемствах, чыгунцы і інш. складала каля 270 тыс. чалавек.

Такім чынам, нягледзячы на пагаршэнне становішча ў сельскай гаспадарцы, прамысловасці, на транспарце і г. д., іх патэнцыял заставаўся дастаткова моцным. Па меры стабілізацыі фронту і мілітарызацыі ўсёй эканомікі Расійскай імперыі, насельніцтва Беларусі, работнікі Земгара, бежанцы, выяўляючы свае лепшыя грамадзянскія якасці, у меру сваіх сіл ўмацоўвалі бяздольнаць Дзеючай арміі ў яе барацьбе с ворагам.